

een antwoord in duizend woorden

Kan 'foute' literatuur overleven?

Jamal Ouariachi is schrijver. Hij woont in Amsterdam.

Moedeloos werd ik, toen ik de afgelopen weken de vele Amerikaanse en Britse recensies las over twee nieuwe biografieën gewijd aan wijlen Philip Roth. Bijna alle recensenten concentreerden zich hoofdzakelijk op de smeufige seksverhalen in beide boeken. En dat niet alleen: er werden ook voorspellingen gedaan. 'MeToo is ready to close the book on Philip Roth', kopte *The Sunday Times*, terwijl *The Daily Mail* koos voor: 'Pulitzer Prize-winning author Phillip Roth could get CANCELED after his biographers posthumously reveal his "misogyny and sexual depravity"' (ja, inclusief hitsige hoofdletters).

Dan heb je dus als schrijver boek na boek geprobeerd te formuleren hoe het is om Joods te zijn in twintigste-eeuws Amerika. Je gaf met je werk een indringende kijk op de pijnlijkste episodes uit de geschiedenis van je land – de Korea-oorlog, de McCarthy-staatssterreur, rasnrellen, de Vietnam-oorlog – vaak ook keek je over de grens, je verkende de literatuur van Oost-Europa ten tijde van het IJzeren Gordijn, je schetste de gecompliceerde tegenstrijdigheden in Israël. Je schreef keer op keer over vitaliteit en plaatste die tegenover de onbetastelijke gruwel van de dood. Je werk was het verzet van de geest tegen de gevangenis van het lichaam, die kwetsbare, onberekenbare zak huid vol vlees, botten en haperende organen. En dan is dit wat ze van je over laten: een door seks geobsedeerde ouwe viespeuk, vrouwenhater bovendien (en volgens online magazine *Salon* ook nog een racist).

(230)

Maar het anticiperen is hier misschien wel het grootste probleem. Er is geen MeToo-rel. Er zou een MeToo-rel kunnen komen. Roth wordt niet gecanceld. Hij zou gecanceld kunnen worden. Het is tekenend dat beide aangehaalde koppen boven recensies stonden die geschreven zijn door mannen. Hier wordt alvast vanuit de man vooruit gedacht namens vrouwen. Dat paternalisme deed me denken aan het recente relletje rond Dante's *Hel*. Uitgeverij Blossom Books publiceerde daar een nieuwe Nederlandse vertaling van, waaruit de namen van de profeet Mohammed en diens schoonzoon Ali geschrapt waren. Moslims zouden daar eens aanstoot aan kunnen nemen. Ook hier werd een voorschot genomen

op eventuele verontwaardiging.

Ik stond op het punt om de moderne tijd voortaan maar aan me voorbij te laten gaan, me als een eenentwintigste-eeuwse Des Esseintes terug te trekken in een gecapitonneerde kamer, omringd door boeken en bibelots. Cancel maar een eind raak, van mijn boeken blijven jullie af. En toen stuitte ik op een nieuwe essaybundel over Vladimir Nabokov's *Lolita*, vol gedachten van eenentwintigste-eeuwse schrijvers over dit scandaleuze meesterwerk. Toen ik de flaptekst las, was het wel even huiveren geblazen: daarin werd gerept over het hedendaagse debat over kunst en politiek, 'race and whiteness, gender and power, sexual trauma'. Kwam hier de sensitieve cancelcultuur toch weer om de hoek kijken?

Er is geen MeToo-rel. Er zou een MeToo-rel kunnen komen. Philip Roth wordt niet gecanceld. Hij zou gecanceld kunnen worden

Schijn bedriegt. Niemand probeert in dit boek een dode witte mannelijke auteur van zijn sokkel te trekken. Opvallend is juist dat drieëntwintig van de dertig enthousiaste bijdragen zijn geschreven door vrouwen, niet door mannen die menen te weten wat vrouwen willen cancelen. De essayisten stellen boeiende vragen. Mag kunst nog controversieel zijn in een tijd waarin culturele poortwachters zo beducht zijn voor 'triggers' en uitgeverijen klaarblijkelijk steeds vaker hun toevlucht nemen tot sensitivity readers? Doet moraal ertoe in kunst? Is de verleidelijke stijl waarin *Lolita* geschreven is alleen maar manipulatief, of zit er meer achter?

(545)

Niemand ontkomt er bij het lezen van *Lolita* aan zichzelf ethische vragen te stellen. Niemand ontkomt aan associaties. In haar essay 'Ladies and Gentlemen of the Jury' laat Christina Baker Kline zien dat het net is of heden-

daagse #MeToo-boeven als Bill Cosby, Jason Epstein en Harvey Weinstein *Lolita* als handleiding hebben gebruikt, bij hun gedrag, bij hun pogingen tot zelfverantwoording. De overeenkomsten zijn griezelig. Erika L. Sánchez stelt de ongemakkelijke vraag waarom 'Lolita' in het dagelijks taalgebruik een term is geworden voor een seksueel vroegrijp meisje, terwijl 'Humbert', de naam van haar misbruiker, nergens een term voor is. Wat zegt dat over hoe de roman doorgaans wordt gelezen en zich in onze cultuur heeft genesteld?

(660)

Stacy Schiff, die eerder een uitstekende biografie van Nabokov's vrouw Véra schreef, verhaalt hoe Véra de controversiële roman van haar echtgenoot altijd fel verdedigd heeft, maar toen zij een exemplaar van het boek aan haar schoonzuster in Genève stuurde, waar schuwde zij haar het uit de buurt van haar zontje te houden. Blijkbaar vreesde zij het effect op de kindergeest van zulke hevig ontvlambare literatuur. En lo and behold! De fantastische Lauren Groff schrijft dat ze *Lolita* op haar dertiende voor het eerst las, leeftijdgenoot van *Lolita*, en zich prompt bewust werd van haar lichaam als seksueel ding, haar aantrekkingskracht, de blikken van volwassen mannen. En omgekeerd richtte haar eigen interesse zich niet op jongens van haar leeftijd, maar op oudere mannen in de generatie tussen die van haarzelf en haar ouders. Over invloedrijke literatuur gesproken. Bindu Bansinath onthult hoe zij in haar tienerjaren misbruikt werd door een oom en uit *Lolita* leerde hoe zij toch nog enige macht over de situatie kon verwerven, hoe zij de oom kon chanteren en manipuleren zoals *Lolita* deed met Humbert. Tragische, beperkte macht is het. Bansinath's relaas is bloedverkillend.

Niemand kan na het lezen van zulke verhalen nog met droge ogen beweren dat literatuur onschuldig is. Maar geen van de essayisten leest *Lolita* reductionistisch. Ze waarden de enorme rijkdom van de literaire roman die *Lolita* in de eerste plaats is, maar zijn niet blind voor de gevaren en implicaties van dit diabolische boek.

Op het stofomslag van mijn hardcover-editie van Philip Roth's *Sabbath's Theater* staat een grijnzende, satanische figuur afgebeeld in hels rode tinten. Ook een diabolisch boek van een duivelskunstenaar. Als ik kijk naar de vele vrouwelijke fans van het werk van Roth in mijn omgeving, denk ik dat het met die hele cancelarij wel zal meevallen. Al zullen er altijd radicalen zijn die proberen boeken te verbannen, doorgaans omdat die boeken gevaarlijk zijn. Omdat ze geen makkelijke antwoorden bieden. Omdat ze ons medeplichtig maken. Omdat ze ons in verwarring brengen over ons eigen morele standpunt. Literatuur is doodeng.

(1000)

Afwisselend zoeken Jeroen Olyslaegers, Charlotte Van den Broeck en Jamal Ouariachi in 1000 woorden een antwoord op een eigen actuele vraag.

© Emma Vanhille